

ZİYA GÖKALP VE TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ

Cemal AKSU*

Yirminci yüzyılın başında Türk sosyal, kültürel ve fikir hayatında önemli rol oynayan Ziya Gökalp'in yetişmesinde, şiire ve edebiyata yönelmesinde öncelikle ailesi ve yaşadığı çevre etkili olmuştur.

Ziya Gökalp'in mensup olduğu aile Diyarbakır'ın cemiyet ve fikir hayatında önemli roller oynamıştır. Büyük dedesi Hacı Ali Ağa, Diyarbakır'ın Çermik ilçesindedir. Hacı Ali Ağa'nın oğlu Abdullah Efendi ise tanınmış bir tüccardır ki orduya büyük yardımlarının olduğu bilinmektedir. Dedesinin babası Hacı Hüseyin Sabir Efendi ise, Diyarbakır'da çok tanınan ve sevilen, iyi bir medrese eğitimi görmüş alim bir zattır. Kadılık ve müftülük gibi çeşitli görevlerde bulunduğu için Kadı-Müftü Efendi diye tanınmaktadır. Nusaybin'de kaymakam olan dedesi Mustafa Sıtkı Efendi ise aynı zamanda şairdir.¹ Ziya Gökalp'in babası Tevfik Efendi vilayetin resmi gazetesini idare etmektedir. Ayrıca Diyarbakır'a ait bir salname de hazırlayan Tevfik Efendi, hayatının sonuna doğru nüfus işleri ile meşgul olmuştur. 1876'da Kanunî Esâsî üzerine hürriyet lehinde makaleler yazmıştır. Babasının vefatından sonra Gökalp'i himaye eden Ceza Mahkemeleri başkanlığı yapmış amcası Hasip Efendi de El-Kindî'den İbn Haldun'a kadar bütün İslam felsefesini bilen biridir. Arapça ve Farsça'daki bilgisini ve İslam filozof ve mutasavvıflarının eserlerini okumayı hep amcası Hasip Efendi'ye borçludur. Özellikle Gazalî'nin Fransız filozofu Descartes'ten çok önce aklî hakikatleri arama yolunu bulduğunu yine bu okumaları sayesinde keşfetmiştir. İbn Arabî'nin felsefesi ona daha sonra ilk tasavvufî şiirlerini yazdıracaktır.

Ziya Gökalp'in yetiştiği Diyarbakır muhiti de o tarihlerde fikir ve politika hareketlerinin canlı merkezlerinden biridir. Orada birçok şair, mutasavvıf, mütefekkir olmakla beraber Avrupa'nın liberal fikirleri de mevcuttur. Bunlarla beraber şehirdeki azınlıklar da Avrupa'dan gelen milliyetçilik akımlarını yoğun şekilde duyurmaktadır. Ayrıca Diyarbakır o dönem aydınları için bir sürgün

* Yrd. Doç. Dr., İ.Ü.E.F. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

¹ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, c.8, s.660.

yeridir ve bu yüzden şehirde pek çok aydın bulunmaktadır. I. Dünya Savaşı esnasında Ziya Gökalp, çıkardığı Yeni Mecmua'nın 42. sayısında çocukluğunu şöyle anlatmaktadır:

“...ben çocuken bazılarına göre çok tembel, bazılarına göre ise çok çalışkandım. Mektebin derslerine hiç çalışmazdım. Fakat geceli gündüzlü meşgul olduğum bir şey varsa o da kitap okumaktı. Yedi yaşında iken Aşık Garib, Kerem ile Aslı, Şah İsmail gibi kitaplardan bir koleksiyonum vardı. Bir iki sene sonra tiyatro kitaplarına, daha sonra romanlara, şiir ve edebiyat kitaplarına sarıldım. Muallimlerin nazarında mektebin en tembel talebesiydim. Fakat talebelerin nazarında en çok okuyan yine ben tanınıyordum...”²

Diyarbakır'dan sonra, okumak için geldiği İstanbul da yazarın hayatında yeni ufuklar açmıştır. Gökalp'in sanat ve fikir hayatında önemli rol oynayan şehirlerden bir diğeri ise Selanik'tir. Çünkü Selanik, 19.yüzyılın ortalarından beri Osmanlı İmparatorluğunun fikrî cereyanlarla kaynayan en canlı politika ve fikir merkezidir. Türkiye'ye Batı'dan gelen bütün fikir rüzgarları evvela oraya dolmakta daha sonra memlekete dağılmaktadır. Ayrıca muhtelif ırklar ve cemaatler arasında da taşkın mücadeleler vardır.

Ziya Gökalp'in babasıyla ilgili anlattığı bir hatıra onun gelecekteki rolünü çok güzel özetlemektedir: Babası bir gün eve kederli bir şekilde gelmiş ve Namık Kemal'in vefat ettiği haberini vermiştir. Ayrıca oğlu Ziya Gökalp'e “işte sen o büyük adamın arkasından gideceksin, onun gibi vatansever, onun gibi hürriyetsever olacaksın” demesi ve bütün gece oda oda dolaşıp Namık Kemal'in Hürriyet Kasidesini okuması şairi ilk etkileyen hadiselerden biri olmuştur. Ziya Gökalp de o gece, kasidenin;

Dönersem kahpeyim millet yolunda bir azimetten mısralarını defalarca tekrar etmiştir.

Ziya Gökalp'i gençlik yıllarında derinden etkileyen bir başka yazar da Ahmet Mithat Efendi'dir. A. Mithat Efendi'yi okuduğu gecelerden birinde, odasının penceresinden görünen Karacadağ'ı seyrederek şu şiiri yazmıştır:

² Ziya Gökalp Kimdir? Türçülük Nedir?, Tasvir neşriyat, Basım yeri ve tarihi yok.

Karacadağ her kış hurrem
 Beyaz kürke bürünürdü
 Yüksekteydi kütüphanem
 Pencereden görünürdü
 İlk baharda kar azalır
 Yeşerirdi yamaçlar

Çocuklukta penceremin
 Ufukları bu dağlardı
 Aşıkıydım ben hücremin
 İçimde bin his çağlardı

Babam bir gün dedi dalgın
 Hep okursun biraz da bak
 Karşındaki Karlıdağın
 Şiirleri daha sıcak

Lisede tarih hocası Mehmet Ali Aynî Bey'dir. Mehmet Ali Aynî'nin dersleri bir yandan onun tarih şuurunu geliştirirken diğer taraftan tabiat bilimleri (tarih-i tabii) hocası Dr. Yorgi de Avrupa felsefesi üzerinde onun dikkatinin yoğunlaşmasını sağlamıştır. Ziya Gökalp'in Felsefi Vasiyetler başlığı altında yazdığı üç anı yazısı onun çocukluğunda gelecek hayatına ait çizgilerin belirlediğini göstermektedir. Bu yazılardan ilki yukarıda bahsi geçen ve babasına ait olan hatıradır. İkinci yazıdaki vasiyet ise Avrupa felsefesi ile Fransız edebiyatını iyi bilen hocası Dr. Yorgi'ye aittir. Dr. Yorgi'nin vasiyeti şöyledir:

“ .. Türk gençleri siyasî bir inkılap yapmak, meşrutî bir idare te'sis etmek istiyorlar. Bu hareket tabcile şayandır. Yalnız bir cihet var ki inkılap taklitle olmaz. Türkiye'deki inkılap Türk milletinin ictimaî hayatına, millî ruhuna uygun olmalı, ictimaî bünyesine tevakuf etmeli. Böyle olmazsa yapılacak inkılabın memlekete muzır olması ihtimali vardır...”³

O dönem Servet-i Fünun edebiyatçılarının tesirinin devam ettiği bir zamandır. Servet-i Fünun yazar ve şairleri kötümser yaklaşımları ile gençleri

³ C.Kudret, *Ziya Gökalp*, TDK, Ankara 1963,s.51-53.

etkilemektedir. Ziya Gökalp de bundan nasibini alanlar arasındadır. Abdullah Cevdet ve fikirleri yine Ziya Gökalp'in gençlik yıllarında epey tesirli olmuştur. Hatta Abdullah Cevdet'in Diyarbakır'a gelmesi, amcasının onunla görüşmemesi için Ziya Gökalp'i uyarması, fakat Ziya Gökalp'in bu uyarıya rağmen yine de Abdullah Cevdet'le görüşmesi, daha sonra kendisinin hatıraları arasında canlanan levhalardır.

Onun gençlik ve yetişme çağlarındaki çevresi ve yorulma bilmeyen okuma zevki Türk kültür hayatına akisleri uzun yıllar devam edecek bir bilim adamının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yahya Kemal hatıralarında Ziya Gökalp'in Fransızca şiiri hiç bilmemesine karşılık Farsça şiir ile bizim eski şiirimizi çok iyi anladığını, Batı felsefesini Sokrat'tan Bergson'a kadar çok iyi araştırdığını ve bildiğini söyler.⁴

Fikrî yazıları daha çok Diyarbakır'da *Diyarbakır Gazetesi* ile *Peyman* gazetesinde; Selanik ve İstanbul'da *Genç Kalemler*, *Milli Tettebbular Mecmuası*, *Yeni Mecmua*, *Küçük Mecmua*, *Tanin*, *Turan*, *Rumeli*, *Akşam*, *Yeni Gün*, *Yeni Türkiye*, *Şair*, *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, *İslam Mecmuası* gibi gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Bu dergilerin birçoğunun neşriyatını da kendisi gerçekleştirmiştir. Kazım Nami, Ziya Gökalp'in yazılarında, Mehmet Ziya, Tevfik Sedat, Demirtaş gibi zaman zaman değişik isimler kullandığını, Ali Canip Yöntem'in bunlardan Gökalp'i onun asıl adına eklemesi ile bir daha değişmemek üzere Ziya Gökalp olduğunu söylemektedir.⁵

Ziya Gökalp'in ilk yazılarında görülen sanatlı üslub daha sonra yerini daha sade ve anlaşılır bir Türkçe'ye bırakmıştır. Halk masallarından derleyip konu ve üslubunda bazı değişiklikler yaparak yayımladığı *Altın Işık* isimli eserinde de görüldüğü gibi açık ve sağlam ifadeler kullanmayı tercih etmiştir. Malta'da sürgünde iken kızına gönderdiği mektuplarda ise samimî ve duru bir Türkçe görülür.

Ziya Gökalp, fikir ve yazılarıyla Türk tarihini geniş bir bakışla seyretmeyi denemiştir. Eski Türk dili ve tarihi ile ilgili araştırmaların yapılmasında onun payı azımsanamayacak kadar büyüktür. Fakat Ziya Gökalp'in ufuklara bakarken önündekileri görmeyi ihmal ettiği de bir gerçektir.

⁴ Yahya Kemal, *Siyasi ve Edebi Portreler*, İstanbul Fetih Cemiyeti, 3.baskı, s.22.

⁵ Kazım Nami Duru, *Ziya Gökalp*, MEB, İstanbul 1965, s.IV.

Yahya Kemal'le olan bir şiir atışması o dönemde çokça tartışılmış olan eskilik / yenilik konularıyla ilgilidir. Türk tarihi ne zaman başlar? Bu mevzu ilim çevrelerinde epey tartışılan bir konudur. Ziya Gökalp, Yahya Kemal, Ahmet Ağaoğlu, Hamdullah Suphi gibi dönemin bazı sanat ve fikir adamları da sık sık bir araya gelirler ve bu meclislerde pek çok konuyu tartışmışlar imiş. Yahya Kemal'in Osmanlı kültürü ve zevkiyle ilgili şiir ve düşüncelerini çok iyi bilen Ziya Gökalp, Ada'daki bir mecliste bu sefer Yahya Kemal'e;

Harâbîsin harabatî değilsin

Gözün mâzîdedir âtî değilsin

beytiyle takılır. Yahya Kemal ise bu sataşmaya hazırcevap bir üslupla ve esprile karşılık verir:

Ne harâbî ne harâbâtîyim

Kökü mâzîde olan âtîyim⁶

Ziya Gökalp'in edebî faaliyetleri de yetişmesinde etkisi olan Diyarbakır, Selanik ve İstanbul'da sürer. Diyarbakır'da iken kaleme aldığı yazılarında sanat kaygısı görülürken daha sonraları fikrin ağırlık kazandığı dikkat çekmektedir. 'Şuur devrinde şiir susar, şiir devrinde ise şuur seyirci kalır' sözünü kendisine bir model olarak alması şiiri fikrin bir aracı olarak kullandığını göstermektedir. Bu sözünü açıkladığı Yeni Hayat isimli eserinde kendisi Türk Edebiyatındaki yerini "Namık Kemal'den itibaren gelişen ve II. Meşrutiyet'ten sonra Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Mehmed Emin gibi şairlerle devam eden ideolojinin emrinde şiir yazan bir şair" olarak tanımlar.

Ziya Gökalp'in Türk edebiyatı hakkındaki görüş ve düşüncelerini dil ve edebiyat olarak iki başlık altında incelemek gerekir. Öncelikle dil görüşlerine bakarsak Ziya Gökalp zaman zaman şiirlerinde, çoğu zaman da fikrî yazılarında Türk dili ile ilgili bazı görüş ve öneriler sunmaktadır. Yalnız şurasının unutulmaması gerekir ki, Ziya Gökalp Türk dili hakkında araştırma yapan ilk âlim değildir. Türk Edebiyatına bakınca ondan yüzyıllar önce dahi Türk dili üzerine düşünmüş, yorum yapmış, eser vermiş bir çok müellifle karşılaşmaktayız. Mesela Kaşgarlı Mahmud'un *Divanı Lügati't-Türk* isimli

⁶ Y.Kemal, a.g.e., s.16.

eserinden başlayarak Hüseyin Baykara'nın kudretli veziri Ali Şir Nevaî'nin *Muhakemetü'l-Lugateyn*'ine kadar pek çok dilbilimcisinin ve edibin Türk dili konusunda fikirleri Türk edebiyatını zenginleştirmektedir. Daha Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig*'inden başlayan Türkçe eser verme ve Türk dilini en güzel şekilde kullanma gayreti Anadolu Selçuklularıyla hız kazanır. Anadolu beyliklerinde ve Anadolu topraklarında yetişmiş ediplerin Türkçe'yi kullanmak ve eser vermek konusundaki gayretleri; Aşık Paşa, Yunus Emre, Gülşehri, Şeyhoğlu, Ahmedî gibi pek çok şairin Türkçe hakkındaki görüşleri ve eserlerinde ısrarla Türkçe'yi kullanmaları ve en nihayetinde II.Murad'ın *Kabusname* gibi eserler yazdırmak suretiyle yaptığı Türk dili ile ilgili faaliyetleri Türk dilinin gücünü asırlara yaymasını sağlamıştır. Yukarıda sıralanan şairler edebiyat sahasında karşımıza çıkar. Dinî, tarihî, didaktik, tasavvufî eserlerin sayısı ise hiç de azımsanamayacak seviyededir. Bu müelliflerin pek çoğunun, Türkçe'yi hoyratça kullandığını; Arapça ve Farsça'dan kelime alırken titizlik göstermemiş olduğunu söylemek haksızlık olur. Türkçe yalnız ediplerin eserleriyle desteklenmemiş, mesela Candaroğlu Beyliğinde I.Süleyman ile ilmî ve fikrî bir canlılık başlamış, İsmail Bey zamanında ise Türkçe yazan müellifler desteklendiği gibi İsmail Bey de bizzat kendisi Türkçe bir fıkıh kitabı yazmıştır.⁷ Anadolu dışında Memluk ve Timuruların saraylarında da Türkçe ve Türk kültürünün gelişmesi için yapılmış çalışmalar bugün ilim aleminin yabancı olmadığı bilgilerdir.

Ondokuzuncu yüzyıldan itibaren de Cevdet Paşa gibi Türkçe'nin sarfi üzerinde kitap yazan, Süleyman Paşa gibi *Sarf-ı Türki* isimli bir eser veren, Necip Asım, İzmirli Necib gibi dil yazarları da yine Türkçe faaliyetleri ile karşımıza çıkmaktadır. Bu dilcilerin eserleri ve çalışmaları sürekli olmamış ve bir gelişme gösterememiştir. Ondokuzuncu asırda yapılan bu çalışmalarla Ziya Gökalp'in dile bakışı karşılaştırıldığında, Ziya Gökalp'in bu yazarlardan farklı olarak dil üzerinde ciddi ve metotlu çalışma yaptığı görülür.

Gökalp'in Türk dilini sadeleştirme hareketi 1911'de Selanik'te çıkan *Genç Kalemler*'deki yazıları ile başlar. 1918'de neşredilen *Türkçülüğün Esasları* adlı kitabında şekillenir. Bu eserde geçen aşağıdaki bölüm bile onun dili nasıl anladığını gösterir:

⁷ Kemal Yavuz, "XIII-XVI. Asır Dil Yadigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkında Görüşleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 27, Faruk Timurtaş'a Armağan, İstanbul 1983.

“... İnsan en samimi, en derunî duygularını ilk terbiye zamanında alır. Daha beşikte iken işittiği ninnilerle ana dilinin tesiri altında kalır. Bundan dolayıdır ki en çok sevdiğimiz lisan anadilimizdir. Ruhlarımıza vecd veren, bütün dinî, ahlakî, bedîî duygularımızı bu lisan vasıtasıyla almışız. Zaten ruhumuzun ictimaî hisleri bu dinî, ahlakî, bedîî duygulardan ibaret değil midir?”

Aşağıdaki manzumesinde dil hakkındaki görüşleri en özlü ifadelerini bulmuş gibidir:

Güzel dil Türkçe bize
Başka dil gece bize
İstanbul konuşması
En saf en ince bize

Lisanda sayılır öz
Herkesin bildiği söz
Manası anlaşılan
Lugata atmadan göz

Uydurma söz yapmayız
Yapma yola sapmayız
Türkçeleşmiş Türkçedir
Eski köke tapmayız

Yeni sözler gerekse
Bunda da uy herkese
Halkın söz yaratmada
Yollarını benimse

...

Türkçülüğün Esasları isimli kitabında da bütün bu şiirde söylediği fikirleri geniş şekilde açıklar. Bu eserde yazı ve konuşma dili olarak İstanbul Türkçesinin tercih edilmesi, halka mal olmuş Arapça ve Farsça kelimelerin

Mehmed Emin Yurdakul'un etkisiyle hece vezni ile yazdığı ilk şiirlerinde şiir cümlesinden çok nesir cümlesi şeklinde örülmüş mısralar, zorlama kafiyeler, hece duraklarındaki monotonluk hemen kendisini hissettirmektedir. Mehmed Emin'in etkisinden kurtulduktan sonra daha özgün şiirler kaleme almıştır. Özellikle halk şiirlerinden aldığı nazım şekilleriyle yazdığı şiirler ile, çocuklara yönelik şiirlerinde ve ilahilerde zaman zaman lirizmi yakaladığı söylenebilir.

Ziya Gökalp'in şiirleri nazım şekilleri yönünden de dört grup altında toplanabilir:

- Halk edebiyatı nazım şekilleri ile yazdığı şiirler
- Divan Edebiyatı nazım şekilleri ile yazdığı şiirler
- Avrupai nazım şekilleri ile yazdığı şiirler
- Her üç şekle benzeyen ve farklı yönler barındıran şiirler

Gökalp beyit birimini tercih ettiği şiirlerinde de daha çok mesnevi kafiyesine sadık kalmıştır. Onun bu tercihi de mesnevinin mesnevinin Türk Halkına mal olmuş bir nazım şekli olmasından ileri gelmektedir. Halk edebiyatı tesiriyle meydana getirmiş olduğu eserleri de kaynaklarına göre üçe ayırabiliriz:

- Dede Korkut hikayelerini ele aldığı eserler
- Temelinde bir halk masalı bulunan şiirler
- Masallardan aldığı motiflerle örülü şiirler. Ayrıca tasavvufi halk şiirlerinden aldığı motiflerle, tekerleme, mani gibi nazım türlerinin tesirindeki eserleri de bu başlık altında toplayabiliriz.¹¹

Türk mitolojisinden, Dede Korkut kitabından aldığı pek çok motifle ördüğü şiirlerini yine halk eğitimi maksadıyla kaleme almıştır ve genellikle makalelerinde işlediği konulara yer vermiştir. Cevdet Kudret'in ifadelerine göre "şuur devrinde şiir susar" diyen Gökalp, nazım tekniği bakımından Mehmet

¹¹ Rıza Filizok, *Ziya Gökalp'in Edebi Eserlerinde Halk Edebiyat Tesiri*, Kültür Bakanlığı, Mas Matbaası Ankara 1991, s.274-276.

Emin Yurdakul geleneğini sürdürmüştür. Alageyik manzumesi bir tarafa bırakılırsa nazımla yazılmış eserleri sanat açısından değerli sayılmaz.¹²

Şiirlerinde kullandığı vezinlere bakıldığında, şairin ilk şiirlerinde aruz veznini kullandığı görülmektedir. Bu şiirlerinde daha çok Namık Kemal ile Tevfik Fikret'in etkileri görülür. Edebiyat-ı Cedide'nin tesiriyle batıdan gelen sone gibi nazım biçimlerini kullandığı ve aruz vezniyle yazdığı şiirlerde başarılı olduğu söylenemez. Daha sonra ise, bütün şiirlerini hece vezni ile yazan Mehmet Emin Yurdakul'un tesiriyle Turan şiirinden sonra hece veznini ulusal vezin olarak ele almış ve şiirlerini bu vezinle yazmaya başlamıştır. Daha kendi devrinde yetişmeye başlayan Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Enis Behiç, Aka Gündüz, Halit Fahri gibi şairler de onun yolunu takip etmişlerdir. Kazım Nami Duru'nun ifadelerine göre Gökalp, belki açtığı değil fakat kuvvetle tuttuğu bu akımı bırakmamış; büsbütün yeni bir yola dökmüştür. O da bilim yoludur.¹³

Gökalp, şiir, tiyatro, resim gibi sanatın pek çok şubesi hakkında fikir ileri sürdüğü gibi roman üzerinde de düşünmüştür. Onun roman hakkındaki görüşleri roman yazarlarının tutması gereken yolu çok açık şekilde tarif etmektedir. Gökalp, roman için 'tarihten daha doğru bir tarih' dendiği sözünü belirttikten sonra romanın müşahhas bir sosyoloji olduğunu ve sosyolojinin en derin meselelerini romanların halledeceğini söyler. Sosyolog olmayan bir yazarın iyi bir romancı olamayacağından dolayı iyi bir romancı olabilmek için yazarların memleketin sosyolojisini, milletin ve dönemin psikolojilerini tetkik etmesi gerektiği görüşünü savunur.¹⁴

Ziya Gökalp yazı hayatına başladığı andan itibaren çevresini etkilemiş sistemli görüşleriyle yol gösterici olmuştur. Ziya Gökalp'ten önce *Genç Kalemler* dergisi etrafında toplanan gençler dilde sadeleşme adına bir takım faaliyetler içine girmişlerdir. Fakat bu sadece bir temayül seviyesinde kalmaktadır. Halbuki Ziya Gökalp'in gruba dahil olmasıyla çalışmalar Türkçülük davasına dönüşür ve Gökalp meseleyi sistemli bir hale sokar. Onun görüşleri yalnız fikir ve edebiyat çevrelerinde yankı bulmaz, dönemindeki ve daha sonraki siyasi hayatımızı da etkiler.

¹² Cevdet Kudret, *Ziya Gökalp*, TDK, Ankara 1963, s.22-23.

¹³ Duru, a.g.e, MEB, s.V.

¹⁴ C.Kudret, a.g.e., s.44.

Ali Nüzhet, Ziya Gökalp'in fikirlerinin yayılmasındaki sebepleri sıralarken onun ahlaki hayatının en büyük rolü oynadığını söyler. Şahsî menfaatini bilmeyen, yalnız fikirleri için yaşayan Ziya Gökalp, Ali Nüzhet'e göre saf ve masum ruhuyla devrinin gençleri arasında epey müessir olmuştur. Ali Nüzhet yazısının devamında onun cazibeli tesiri hakkında Prof. Ali Haydar'dan bir hatıra nakleder. Ali Nüzhet, İzmir'de rıhtım boyunda bir gazinoda bazı arkadaşlarıyla oturmaktadır. Söz Türkçe'nin sadeleştirilmesi meselesine gelince Arapça ve Acemce kelimeler yerine Türkçe kelimelerin kullanılmasından bahsedilmektedir. Masada bulunanlardan Yakup Kadri, bu hareketin aleyhinde bulunarak:

- Buhara külâhı ve cüppesi giymem. der.

Bunun üzerine Prof. Ali Haydar yeni Türkçe ile yazı yazmanın Buhara'ya gitmek olmadığını, bunu bazı acemilerin yapmış olsalar dahi Ziya Bey'in düşüncesinin başka olduğunu ve onunla görüşmesini söyler. Yakup Kadri:

- Ben onunla görüşmem, deyince Ali Haydar sebebini sorar. Yakup Kadri'nin cevabı hayli ilginçtir:

- Mehmet Ali Tevfik seciyesi en sağlam bir gençtir. Ziya Gökalp'le görüştüğümde sonra fikirlerini değiştirdi. Bu sebeple ben de Ziya Bey'le görüşmek istemem.¹⁵

Ziya Gökalp'in tesiri şairliğinden ziyade tefekkür hayatı üzerinde olmuştur. Türk Tarihi, kültürü ve edebiyatı sahalarında devrin alimlerine ve sanatkarlarına yol göstermiş, milli edebiyat hareketinin yeşerip canlanmasında büyük tesiri olmuştur. Mesela Fuad Köprülü'nün Türk medeniyeti ve edebiyat tarihi alanlarındaki çalışmalarında hareket noktasını Ziya Gökalp'in fikirleri teşkil etmiş; hece nazım şekli ile yazan şairlerin destekçisi de yine Ziya Gökalp olmuştur. Beş Hececiler, Milli Edebiyat cereyanı gibi edebi topluluklarda Ziya Gökalp'in izleri görülmektedir.

Özellikle halk kültürü üzerine yazdığı yazılar ile yaptığı çalışmalar Türkiye'deki folklor araştırmaları için zemin teşkil etmiştir. Z. Fahri Fındıkoğlu,

¹⁵ Ali Nüzhet Göksel, *Ziya Gökalp Hayatı-Eserleri*, Ahmet Halit Kitapevi, İstanbul 1949, s.58-59.

Ali Nüzhet, İsmail Baltacıoğlu, Nihal Atsız onun fikirlerinden istifade etmiş ilk akla gelen ilim ve fikir adamlarıdır.¹⁶

ABSTRACT

Ziya GÖKALP was a thinker who, at the beginning of twentieth century, had influence on our culture, art, thought and literature with his opinions. Besides, Ziya GÖKALP also appears with his academic career and journalist profile. He was both a man of deeds and a writer who had chosen to disseminate his ideas and opinions by making use of various literary types. His works is precious for its ideas, but not for its artistic quality. With his ideas, he affected not only his period of time but also men of letters, intellectuals and artists who raised afterwards. In this article, it is attempted to explain his all aspects.

Key Words: Ziya GÖKALP; Conception of Art of Ziya GÖKALP; Poems of Ziya GOKALP; Ziya GÖKALP in Turkish literature, Effects of Ziya GÖKAL

¹⁶ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları, c.II, s.1119.

